

מבוא לפילוסופיה של הטבע

אוניברסיטת בן-גוריון, תשפ"ג, סמסטר סתיו (א')
יום ד', 10:15-11:45, בניין 34, חדר 114

ד"ר אורי בק, becko@bgu.ac.il

שעות קבלה: יום ב', שעה 14:00-15:00, בניין 74 (דילר), המחלקה לפילוסופיה, חדר 330

בודק תרגילים: מר אלון כהן

1 הקדמה, לאור המצב...

א. מה המצב? מאז ה-7 באוקטובר כל הקהילות בישראל נפגעו ונפגעות מאוד. קהילת אוניברסיטת בן-גוריון היא לא חריג לכלל זה. קהילת אוניברסיטת בן-גוריון בעצמה מורכבת מהרבה קבוצות שונות של אנשים, וחברי כל הקבוצות האלה סובלים או לפחות מדוכדכים עכשיו. חלקנו איבד קרובים וחברים, חלקנו נפצעו, חלקנו בסכנה או שיש לנו קרובים וחברים בסכנה, חלקנו מרגישים חסרי ביטחון, חרדים או מנוכרים, חלקנו מיואש. למרות זאת, כדי לשמר את הקהילה המגוונת שלנו, אנחנו רוצים לסייע לכולם.

ב. למה אנחנו בכיתה? אנחנו בכיתה כדי ללמוד, להתפתח אינטלקטואלית, לרכוש מיומנויות, להתקדם בחיים, לבסס בית, משפחה, קריירה. זו מטרה שמשותפת לכל חברי אוניברסיטת בן-גוריון, לכל הסטודנטים, ולכל המרצים. לכן כדאי לכולנו לעשות ככל יכולתנו כדי לסייע אחד לשני. לאוניברסיטה עצמה, ולי בפרט, חשוב מאוד לסייע לכם.

ג. אבל מי רוצה ללמוד בתנאים כאלה? לימודים יכולים להרגיש כמו פעילות תלושה, אסקפיסטי, קשה, ומרתיעה. ההרגשה הזו מטעה. האמת היא שעכשיו זה הזמן הטוב ביותר להתמסר ללימודים, ולעיסוקים אינטלקטואליים באופן כללי. בפעילויות אינטלקטואליות כמו מחקר ולמידה אנחנו מחלצים את עצמנו מהכאן והעכשיו, ובעזרת כוח הרצון שלנו בלבד אנו מטיילים במחשבות למחוזות שאנו בוחרים בהם בחופשיות. בימים כאלה והכאן והעכשיו שלנו מלאים כאב או לפחות אי נחת, ולעומת זאת, החופש שלנו להתנער במחשבה מהכאן ומהעכשיו זה בדיוק החופש שמייחד אותנו כבני אנוש, ובדיוק החופש שבעזרתו נתפתח, נתקדם ונשגשג. אני מעודד אתכם להתמסר לחופש הזה, דווקא עכשיו.

ד. ואיך אפשר ללמוד בתנאים שכאלה? אנחנו צריכים בעיקר לגייס את הרצון לעשות את זה, ולא להפריע לזולתנו לעשות את אותו הדבר. לשם כך נחוץ לנו תקנון:

תקנון

- שנת הלימודים הקרובה יוצרת אתגר לשיח שלנו בכיתה. הלמידה שלכם חשובה לנו, וכך גם המוגנות שלכם. כדי שנוכל להצליח במשימה הלימודית נגדיר כמה כללים לשנה הקרובה.
- למרצים יש זכות להביע את דעתם המקצועית בתחומי התמחותם, אך גם הם כפופים לכללי התקנון. מרצים גם נדרשים להוגנות כלפי כל הסטודנטים שלהם, ללא הטיית.
- בתקופה הנוכחית כל קהילת האוניברסיטה לוקחת על עצמה מחויבות להגן על התנאים ללמידה בכיתה. לכן, בתקופה זו נקפיד כולנו הקפדה יתרה על תקנות ביטוי מכבד.
- תקנות הנוגעות לתוכן הביטוי:
- חופש הביטוי הוא אחד הערכים המרכזיים במשטר דמוקרטי ליברלי, במיוחד באקדמיה. בסיסו: אנו רוצים בגילוי האמת. כדי לגלות את האמת, עלינו להבטיח שכל הרעיונות יכולים להתבטא ולהתחרות עם רעיונות אחרים. זה כולל רעיונות שנויים במחלוקת, קשים לעיכול, ומכעיסים.
- אף על פי כן, חופש הביטוי הוא לא העקרון החשוב היחיד, והחוק הישראלי מגביל אותו. בימים אלה חשובות לזכור במיוחד שהחוק אוסר על -- רדיפה, השפלה, ביווי, גילוי איבה, עוינות או גרימת מדנים כלפי ציבור או חלק אוכלוסייה בשל צבע, גזע, או מוצא אתני-לאומי.
- הסתה לאלימות.
- גילוי הזדהות עם ארגון טרור באמצעות מעשה, לרבות דרך פרסום דברי שבח תמיכה או אהדה, הנפת דגל, הצגת סמל או פרסום סיסמא או המנון.
- תקנות הנוגעות לאופן הביטוי:
- בכיתה זו נפגין כבוד לכלל התלמידים בכך שכולנו נדבר בשם עצמנו, ובסוגיות שעלולות להיות רגישות נמנע מדבר בשם הקבוצה שלנו או בשם קבוצה אחרת.
- בכיתה זו נקשיב אחד לשנייה על מנת להבין ולא על מנת להגיב. נימנע משיפוט וביקורת בזמן ההקשבה.
- נכבד את נקודת המבט והדעה של הזולת. לכולנו יש זכות לדעה אישית.
- בכיתה זו נקשיב אחד לשנייה על מנת להבין ולא על מנת להגיב. נימנע משיפוט וביקורת בזמן ההקשבה.
- אם הערה מסוימת פוגעת או מעליבה, אנא אמרו שההערה (ולא הדובר) פוגעת או מעליבה, והסבירו למה.
- לכולנו יש זכות שלא להשתתף בדיון.
- זה בסדר גמור לחוש מבוכה, או לא לדעת את התשובה לכל דבר.
- על מנת לאפשר דיון פורה, כולנו נשקול את השפה שאנו משתמשים בה, ונברור את המילים שלנו בהירות.

2 תיאור הקורס

פילוסופים מתעניינים בכמה מהשאלות היסודיות והכלליות ביותר אודותינו ואודות העולם בו אנו חיים. בשיעור זה נצטרף לחקריותיהם. בפרט, ננסה לענות על השאלות הבאות:

- האם אנחנו רק מערכות פיסיות? האם יש לנו נשמה?
- מה זה לחוש כאב שיניים, לטעום את טעמו של תפוח, או לחוות את צבע השמיים?
- איך החלטות יכולות לגרום לנו לפעול? ואיך בטן ריקה גורמת לתחושת רעב?
- האם ביכולתנו לדעת משהו על העולם החיצון?
- מה זה ידע?
- יש לי רצון חפשי? אני אחראי מוסרית למעשי?

משום שפילוסופים שונים ענו לשאלות אלה באופנים שונים מאד, זה לא יהיה קל להחליט מה עלינו בעצמנו לחשוב. אנחנו נדרש להסב תשומת לב רבה לטיעונים שבהם נפגוש, לחשוף את ההנחות הסמויות שבהם, לבחון עד כמה הם משכנעים, ולנסות גם לבקר אותם וגם לשפר אותם. בקיצור – אנחנו נדרש להפעיל את המיומנויות הביקורתיות והאנליטיות שלנו. אחת המטרות של השיעור הזה היא לעזור לנו לפתח את המיומנויות האלה בדיוק. המיומנויות האלה יעזרו לנו לא רק בשיעור הזה, אלא בכל תחומי החיים האינטלקטואליים, ובכל פעם שבה מישוה מנסה לשכנע אותנו להאמין במשהו.

3 מטרת למידה

בתום קורס זה, אתם תוכלו

- להסביר משגים, בעיות, עמדות וטיעונים בפילוסופיה. תוכלו לדון במגוון תשובות לשאלות שבתיאור הקורס.
- לבקר, להגן ולשפר טיעון באופן מנומק. תוכלו לעשות זאת גם בכתב וגם בעל פה.
- לקרוא ולחלץ טיעונים מטקסטים סבוכים.
- לקרוא ולהבין טקסטים פילוסופיים באנגלית.

4 מבנה הקורס

בכל שבוע או שבועיים נלמד נושא חדש. כהכנה לקראת כל נושא/שיעור, עליכם לקרוא את טקסטי החובה להלן:

4.1 הקדמה

- עלון "מיומנויות יסוד" (אוסף תמסירים ודפי עבודה שמסבירים מהם טיעונים תקפים ונאותים, איך מחלצים טיעון מטקסט, איך לקרוא טקסט פילוסופי, ואיך לכתוב טקסט פילוסופי).

4.2 האם אנחנו רק מערכות פיסיות? האם יש לנו נשמה?

- Gertler, B. (2007). In Defense of Mind-Body Dualism. In Feinberg, J. and Shafer-Landau, R. (eds.), *Reason and Responsibility*, 13th edition. Wadsworth, pp. 312-319. [Excerpt; read only sections 1-4 (inclusive)]

4.3 מה זה לחוש כאב שיניים, לטעום את טעמו של תפוח, או לחוות את צבע השמיים?

- Putnam, H. (2002). The Nature of Mental States. In Chalmers, D. J. (ed.), *Philosophy of Mind: Classical and Contemporary Readings*. Oxford: Oxford University Press, pp. 75-79. [Excerpt; read only sections 2-5 (inclusive)]

4.4 איך החלטות יכולות להקים אותנו מהכיסא? ואיך בטן ריקה גורמת לתחושת רעב?

- Kim, J. (2005). The Supervenience Argument Motivated, Clarified and Defended. In his *Physicalism, Or Something Near Enough*. Princeton, NJ: Princeton University Press, pp. 32-45. (Excerpt.)

4.5 האם ביכולתנו לדעת משהו על העולם החיצון?

- Stroud, B. (2000). The Problem of the External World. In Sosa, E., Kim, J. and McGrath, M. (eds.), *Epistemology: An Anthology*. Malden, MA: Blackwell, pp. 6-23.
- Moore, G. E. (2000). Proof of an External Worlds. In Sosa, E., Kim, J. and McGrath, M. (eds.), *Epistemology: An Anthology*. Malden, MA: Blackwell, pp. 24-26.

4.6 מה זה ידע?

- Gettier, E. (1963). "Is Justified True Belief Knowledge?". *Analysis*, 23, pp. 121-23.
- Zagzebski, L. (1994), "The Inescapability of Gettier Problems". *The Philosophical Quarterly*, 44(174), pp. 65-73.

4.7 יש לי רצון חפשי? אני אחראי מוסרית למעשי? עמדות מרחב תמרון

- van Inwagen, P. (1998). The mystery of metaphysical freedom. In van Inwagen, P. and Zimmerman, D. (eds.), *Metaphysics: The Big Questions*. Oxford: Blackwell, pp. 365-374.
- Frankfurt, H. (1969). "Alternate Possibilities and Moral Responsibility". *Journal of Philosophy*, 66, pp. 829-39.

4.8 יש לי רצון חפשי? אני אחראי מוסרית למעשי? עמדות מקור, ליברטריאניות, ואינקומפטיביליסטיות-קשות

- Pereboom, D. (2011). Free Will Skepticism and Meaning in Life. In Kane, R. (ed.), *Oxford Handbook of Free Will*, Second edition. New York: Oxford University Press, pp. 407–24.

שימו לב: כל חומרי הקריאה נמצאים באתר.

5 קריאה

אני מניח שכולכם גם חכמים מאוד, וגם מיומנים מאוד. בפרט, אני מניח שכולכם יודעים היטב איך קוראים טקסט, איך מנתחים טיעון, איך חושבים על התנגדויות, איך משיבים להתנגדויות, ואיך מבטאים את הרעיונות שלכם בכתב. אף על פי כן, מקצוע הפילוסופיה עומד להציב אתגר מסוג חדש למיומנויות הקריאה, החשיבה, הניתוח והכתיבה שלכם. אתם עומדים להיתקל באוצר מילים חדש, ברעיונות מופשטים מאוד, בכתיבה דחוסה ומסועפת, בטענות ובטיעונים מוזרים ולעיתים מעוררי התנגדות, ובעיקר – בדרישה לחשוב באופן מדויק מאוד על נושאים מופשטים מאוד. אתם גם תדרשו להתייחס לטקסטים באופן חדש: בעבר קראתם טקסטים כדי לרכוש מידע, ולכן פשוט סרקתם את העמודים עד שהמידע שבהם נכנס לכם לראש. מעתה תדרשו לקרוא טקסטים גם כדי להפיק מהם תובנות. הטקסטים יהיו עבורכם הזדמנויות לבחון את האמונות של עצמכם, ובחינה עצמית אינה דבר קל. כל זה ידרוש מכם לפתח ולשכלל את המיומנויות האינטלקטואליות שלכם.

פיתוח מיומנויות הוא דבר שיכול להיות קשה ומתסכל. הוא בוודאי היה קשה ומתסכל עבורי בשנותי הראשונות כסטודנט. אבל אל תבלבלו בין קושי ותסכול לבין כישלון. פעמים רבות, קושי ותסכול הם חלק בלתי נפרד מהצלחה.

שיעור זה – וחשוב מכך, השיעור הצמוד לו "מיומנויות יסוד בפילוסופיה" – נועדו כדי לעזור לכם להצליח בפיתוח מיומנויות הקריאה, החשיבה, הניתוח והכתיבה שלכם. העניין הוא שהדרך היחידה לפתח מיומנות (ולא משנה אם זו מיומנויות אינטלקטואליות, או מיומנות בטווייט אריגים) הוא לתרגל, ולתרגל ולתרגל שוב. ועל מנת לתרגל מיומנות אינטלקטואלית, צריך גם חומר מוכר עליו אפשר לחשוב. לכן, זה חיוני שתקראו את כל חומרי הקריאה הרשומים בסילבוס זה והמפורסמים באתר. ככל שתשקיעו יותר בקריאה ובהבנה בבית, כך תפיקו יותר תועלת מהתואר שלכם ותצליחו יותר בלימודיכם. בנוסף, חומרי הקריאה האלו ישמשו אתכם גם בשיעור זה וגם בתרגילים שיינתנו לכם בשיעור מיומנויות היסוד.

בשלב זה בוודאי שמתם לב שחומרי הקריאה הם רובם ככולם באנגלית. זה לא נעשה מתוך רוע, או מתוך איבה לשפה העברית. האמת הפשוטה היא שבעוד שעברית היא שפת התנ"ך, אנגלית היא שפת המדע וגם שפת הפילוסופיה בת-זמננו. פילוסופים מובילים מכל העולם כותבים היום רק באנגלית, והרוב המוחלט של התרגומים לעברית שיוצאים כיום לאור הם תרגומים של טקסטים היסטוריים וקאנוניים (למשל, כתבי אפלטון או קאנט). לכן, אחת המיומנויות שכדאי לכם לרכוש מוקדם ככל האפשר היא מיומנות בקריאת פילוסופיה באנגלית. זהו נימוק נוסף לטובת קריאת החומרים המוטלים.

הערה אחרונה: כאשר אתם קוראים באנגלית, ונתקלים במושג שאינו ברור לכם לחלוטין, חפשו אותו באנציקלופדיית הפילוסופיה של סטנפורד (<https://plato.stanford.edu>). מילון אוקספורד (<https://www-oed-com.ezproxy.bgu.ac.il>) עשוי גם לעזור, כאשר השימוש במונחים פחות טכני.

6 הערכה

משקל מרכיבי הציון הסופי הוא:

6.1 נוכחות (חובה)

הדרך הטובה ביותר להבין את החומר וללמוד לחשוב בבהירות היא לשוחח על נושאי השיעור בקול רם, להקשיב למה שאחרים אומרים, ולהשיב להם באופן ענייני. לכן, תלמידים שנעדרו מיותר מ-3 שיעורים ללא צידוק לא יוכלו להשלים את הקורס. כמובן שתהיה התחשבות במילואימניקים, אנשי המעגל הראשון לעימות, עקורים, ואוכלוסיות מיוחדות אחרות. אנא גשו לדבר איתי בהקדם (או כתבו לי בהקדם).

6.2 בונוס בהיקף 16 נקודות: 4 מטלות כתיבה קצרות

על מנת להבטיח שקראתם את-, וחשבתם על, חומרי קריאת החובה, במהלך הסמסטר אבקשם להגיש מטלות כתיבה קצרות (כחצי עמוד), שבהן תציגו את תגובתכם לחומר הקריאה שנדרש לשיעור הרלוונטי. בסך הכל יינתנו בין חמש לשבע עבודות (כתלות בקצב ההתקדמות בכיתה). סטודנט שהגיש במהלך הסמסטר ארבע עבודות או יותר, כאשר כל עבודה מגלה (א) נסיון רציני להבין את הטקסט, ו-(ב) נסיון רציני להשיב ולהגיב באופן אינטליגנטי לנטען בו, יקבל בונוס של 16 נק'. עבודה שלא עמדה בתנאים (א) או (ב) תחשב כעבודה שלא הוגשה. לא יינתן משוב לעבודות.

6.3 בחינה מסכמת (100% מהציון הסופי, למעט הבונוס)

בסוף הסמסטר תתקיים בחינה. בחינה לדוגמא תפרסם באתר הקורס במועד מתאים.

7 בריאות

אם אינך שבע/ת רצון מהצלחתך בקורס, או אם את/ה מודאג/ת שהשתתפותך בקורס מושפעת ממצב גופני או נפשי שאינו מיטבי, פנה/י אלי בהקדם האפשרי. את/ה רשאית/ת גם לבקש מגורם שלישי שמבין את מצבך לפנות אלי בעבורך. דע/י שאת/ה רשאית/ת בנוסף לפנות ליחידה לשירות פסיכולוגי ולהכוון מקצועי ולימודי, [in.bgu.ac.il/Dekanat/Pages/about-pserv.aspx](https://www.bgu.ac.il/Dekanat/Pages/about-pserv.aspx).

אם את/ה שייך לקבוצת אוכלוסייה מיוחדת, סובל/ת מנכות או לקות למידה, או מתמודד עם השלכות שירות מילואים תובעני, ביכולתך לפנות למדור לקידום סטודנטים, <https://in.bgu.ac.il/Dekanat/Pages/promotion.aspx>, ו/או למרכז התמיכה לסובלים מנכויות או לקויי למידה, in.bgu.ac.il/Dekanat/Pages/support_center.aspx.

8 יושר אקדמי

האוניברסיטה ואני מעריכים הוגנות, יושר וכבוד. מעשי פלגיאט פוגעים בערכים אלה ומהווים עבירת מרמה חמורה.

העונש על מעשי פלגיאט מובהר במדריך האוניברסיטה לציטוט ושימוש בידע קודם: "האקדמיה רואה בפלגיאט מעשה של אי יושר אקדמי חמור שאינו מתאים לציפיות לגבי אדם הנושא תואר אקדמי. לפיכך, הפלגיאט נחשב באקדמיה לעבירה חמורה מאין כמוה שזוכה לענישה חמורה בהתאם. לפי התקנון של אוניברסיטת בן גוריון, נקבעו לסטודנטים שיוורשעו בעבירה זו עונשים כבדים. דוגמאות לעונשים שהוטלו בעבר: ביטול תואר או תעודה, הרחקה מהאוניברסיטה לתקופה ארוכה, הרחקה לצמיתות."

המדריך המלא, שמסביר מהו פלגיאט וכיצד להימנע ממנו, נמצא בכתובת in.bgu.ac.il/acadsec/DocLib2/plagiarism_heb.pdf.

לידיעתכם: העבודה ובחינת הבית יוגשו לאתר הקורס, שם יעברו בדיקות מקוריות ומניעת העתקות באמצעות תוכנה ייעודית שתשווה בין הטקסטים השונים, בינם לבין טקסטים שהוגשו בשנים עברו, ובינם לבין טקסטים המופיעים ברשת.

9 משוב

אני מעודד אותך לתת לי משוב. משוב יכול לשפר את חווית הלמידה שלך ושל חבריך, ולשפר את מיומנויות ההוראה שלי. אם את/ה מעדיף שלא לתת לי משוב באופן אישי, ביכולת לתת לי משוב אנונימי דרך האתר החיצוני, <https://sites.google.com/view/bgu-anon-feedback>.

10 קשר עם חבריך לכיתה

כולנו בני אדם, ולפעמים אנחנו לא מגיעים לשיעור בזמן או לא מצליחים להתרכז. כשזה קורה, אנו צריכים עזרה בהשלמת החומר. דרך טובה לעשות זאת הוא להיעזר בחבריכם לכיתה. זה יועיל גם להם – מחקרים מראים שסטודנטים שמסבירים את החומר לחברייהם מצליחים בלימודים יותר מסטודנטים אחרים. לכן, נצלו את ההזדמנות וצרו לקורס קבוצת קשר, למשל בווטסאפ.